

نقشه مخوف دو همسایه

بهرام امیراحمدیان
کارشناس مسائل بین‌الملل

قفقاز منطقه‌ای استراتژیک، واقع بین غرب خزر و شرق دریای سیاه، هم مرز با ایران در شمال غربی و فدراسیون روسیه در شمال، منطقه‌ای ناآرام و حساس است که پس از آغاز جنگ دوم آذربایجان با ارمنستان از نوامبر ۲۰۲۰ همچنان ناآرام و بی‌ثبات است. در آستانه فروپاشی اتحاد شوروی، منطقه قره‌باغ (منطقه‌ای عمدتاً ارمنی‌نشین در درون خاک جمهوری آذربایجان و مجاور مرزهای شرقی ارمنستان)، با اعتراض دامنه‌داری که به دوره شوروی بازمی‌گردد، مخالف تقسیمات دوره شوروی و خواهان استقلال با پیوستن به جمهوری ارمنستان شد، موردی که جمهوری آذربایجان قویا با آن مخالفت کرده و این موضوع را بهانه محاصره اقتصادی این منطقه و برخورد قهری با جنبش استقلال‌طلبانه آن کرد. در نهایت با کمک‌های تسلیحاتی ارتش ارمنستان به نیروهای جدایی‌طلب قره‌باغ، منطقه در گیر جنگی خانمانسوز شد که تا ماه می ۱۹۹۴ طول کشید و موجب آوارگی صدها هزار نفر در هر دو سوی مرز و تلفات انسانی و کشت و کشتار بی‌گناهان و تخریب زیرساخت‌های اقتصادی و بحران انسانی شد. شورای امنیت سازمان ملل با اعلام آتش بس، مسئولیت امور را به سازمان امنیت و همکاری در اروپا سپرد. این سازمان «گروه مینسک» را با شرکت دوازده کشور به ریاست مشترک سه عضو دائم شورای امنیت یعنی روسیه (همجوار منطقه)، ایالات متحده و فرانسه به عنوان نماینده اتحادیه اروپا برای اداره امور مرتبط با آتش بس و مذاکرات دیپلماتیک برگزید. ارمنه ساکن در قره‌باغ دارای سابقه تاریخی و طولانی در این منطقه هستند و مسیحیت در قرن چهارم، سه قرن پیش از ورود اسلام به قفقاز، در منطقه قره‌باغ پیروانی داشته است. نکته مهم اینکه از آغاز تقسیمات اداری - سیاسی قفقاز در دوره شوروی از ابتدای دهه ۲۰ قرن ۲۰ (بدو ورود ارتش سرخ به قفقاز جنوبی)، ارمنه نسبت به قرار دادن منطقه قره‌باغ در ترکیب جمهوری آذربایجان به دولت شوروی اعتراض داشتند. در نهایت در دوره استالین با اجبار به ارمنه و دادن امتیاز به جمهوری آذربایجان شوروی، با اعطای وضعیت «استان خودمختار» به قره‌باغ در داخل خاک آذربایجان و اعطای «جمهوری خودمختار» به منطقه نخجوان نوعی آرامش نسبی برقرار بود، اگر چه در آغاز آرامشی نسبی برقرار شد، ولی طی دهه‌ها، ارمنه از این تقسیمات ناراضی بودند و جمهوری آذربایجان شوروی به نوعی با ممانعت با ارمنه اوضاع را مدیریت می‌کرد. درگیری بین ارمنستان و آذربایجان منجر به اشغال قلمرو استان قره‌باغ توسط ارمنه و در طی عملیاتی با اشغال پنج استان همجوار استان قره‌باغ و مجموعاً ۲۰ درصد از خاک آذربایجان و اتصال آن به قلمرو جمهوری ارمنستان شد. در نوامبر سال ۲۰۲۰ ارتش جمهوری آذربایجان با کمک‌های تسلیحاتی و مشاوره نظامی ارتش ترکیه و اسرائیل حمله گسترده‌ای را معروف به جنگ قرن ۲۱ در مناطق اشغالی آغاز کرد همه مناطق اشغالی از ارمنه پاکسازی و تصرف شد. ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه با دعوت از طرفین، بند آتش بس و موافقتنامه‌ای با ارمنه امضا آن را رساند. در ابتدای این موافقتنامه آذربایجان با در اختیار گذاشتن دالانی به نام «دالان لاجین» امکان ارتباط ارمنه داخل قره‌باغ را با ارمنستان تضمین کرد و مقابل در بند ۹ ارمنستان امکان ارتباط زمینی بین جمهوری خودمختار نخجوان در غرب و خاک اصلی جمهوری آذربایجان در شرق را با گذر از خاک خود به طول حدود ۴۱ کیلومتر (کریدوری که بعدها زنگور نام گرفت) به موازات مرز با جمهوری اسلامی ایران در شمال رود ارس، برقرار می‌سازد. یادآوری می‌شود که تا پیش از این طرح این ماده، از آغاز انسداد ارتباط جمهوری خودمختار با خاک اصلی جمهوری آذربایجان از سال‌های ۱۹۸۸ که بعد تاکنون، با گذر از قلمرو جمهوری اسلامی ایران برقرار می‌شد و می‌شود که آذری‌ها با استفاده از این فرصت، بین دو سوار تباط برقرار می‌کردند (و اکنون نیز برقرار می‌کنند) و هیچگاه قدرت‌دان ایران هم نبوده‌اند. این دو کشور امروزه با طرح «دالان زنگور» به زم خود می‌خواهند ارتباط شرق و غرب منطقه را با گذر از آن فراهم آورند و جمهوری اسلامی ایران را از ارتباط با ارمنستان و کریدوری شمالی - جنوبی با اروپا محروم سازند. این دو کشور (ترکیه و آذربایجان) ادعا می‌کنند در صورت مخالفت ارمنستان، آنان با اشغال سرزمینی جمهوری ارمنستان، این دالان را برقرار خواهند کرد. موضع رسمی جمهوری اسلامی ایران در این زمینه، حفظ آرامش و توجه به تعریف حقوقی کریدور، مخالفت با هر نوع تغییرات ژئوپلیتیکی و مرزی منطقه است و برای استیفای حقوق خود از همه ابزارهای در اختیار استفاده خواهد کرد و نیروهای مسلح ایران آماده رفع هر گونه تهدیدات امنیت ملی در محل بروز تهدید است. مرز مشترک ایران و ارمنستان خشک‌ناپذیر و غیرقابل تغییر است.

در پیچه

محمدجواد جمالی نویندگانی مطرح کرد:

مولفه‌های پر شور شدن انتخابات مجلس

یک نماینده مجلس درباره مولفه‌های پر شور شدن انتخابات مجلس گفت: پشتوانه محکم نظام جمهوری اسلامی، حضور قوی و منسجم مردم در میدان است، از این رو دوستداران انقلاب از مشارکت پرشور در انتخابات و راهپیمایی‌ها خوشحال و دشمنان از این اتفاق ناراحت می‌شوند. محمدجواد جمالی نویندگانی با اشاره به اوضاع و احوال کنونی کشور افزود: اگر مردم احساس کنند کاندیدا یا کاندیداهای مورد نظرشان در عرصه انتخابات حاضرند قاطع‌پای صندوق رأی می‌آیند تا به کاندیدای مطلوب‌شان رأی دهند. رفتار عادلانه‌وی‌بی‌طرفانه مجریان انتخابات مثل استانداری‌ها، فرمانداری‌ها و بخشدارها مزید بر علت می‌شود تا انگیزه مردم برای مشارکت در انتخابات افزایش یابد. این فعال سیاسی با بیان اینکه اگر دایره ملاک‌ها و معیارها برای تأیید صلاحیت نامزدها وسیع‌تر دیده شود، به پرشور تر شدن انتخابات کمک می‌کند. اظهار کرد: دولت‌هایی که مجری انتخابات هستند اگر عملکرد مناسبی به ویژه در حوزه اقتصادی داشته باشند مردم با اشتیاق بیشتری پای صندوق‌های رأی حاضر می‌شوند. این نماینده ادوار مجلس بیان کرد: البته فضای تبلیغات انتخاباتی و نقش رسانه‌ها به ویژه صدا و سیما نیز در تشویق مردم موثر هستند. تا انتخابات ۵ ماه زمان باقی است و باید منتظر باشیم و ببینیم آیا روز واقع و رخ داده‌ها به ویژه در حوزه اقتصادی به چه شکلی رقم می‌خورند و چه تأثیری بر معادلات انتخاباتی خواهند گذاشت.

مر ترضی افقه در گفت و گو با «آرمان ملی»:

حامیان دولت به متقدانش تبدیل شده‌اند

اقتصاد در وضعیت پیش‌بینی پذیری قرار ندارد

آزادسازی پول‌های بلوکه شده ایران تأثیری روی بازار ایران نگذاشت

آرمان ملی - احسان انصاری: «آزادسازی پول‌های بلوکه شده شرایطی را به وجود نمی‌آورد که دولت بتواند با آن اقتصاد را مدیریت کند. البته دولت تبلیغات زیادی روی این موضوع انجام داده و دلیل آن نیز این است که نیاز به این تبلیغات دارد. به هر حال پس از ۲ سال که از عمر دولت گذشته حامیان دولت نیز متوجه این نکته شده‌اند که اتفاق خاصی رخ نداده و نه تنها شرایط اقتصادی بهتر نشده بلکه سخت‌تر نیز شده است. به همین دلیل امروز حامیان دولت به منتقدان وی تبدیل شده‌اند. در شرایط کنونی دولت در زمینه آزادسازی پول‌های بلوکه شده تبلیغات انجام می‌دهد، اما حامیان دولت نیز متوجه شده‌اند که این گونه اقدامات تأثیری روی زندگی مردم نخواهد داشت.» جملات ذکر شده اظهارات دکتر مر ترضی افقه، اقتصاددان در گفت‌وگو با «آرمان ملی» است. افقه در این گفت‌وگو به آسیب‌شناسی سیاست‌های اقتصادی دولت با توجه به تحولات منطقه‌ای و بین‌الملل پرداخته که در ادامه می‌خوانید.

حامیان دولت رئیسی آزادسازی پول‌های بلوکه شده ایران را یک دستاورد می‌دانند و بر این باورند که از چنین راه‌هایی می‌توان وضعیت اقتصادی کشور را ساماندهی کرد. آیا در واقع چنین است؟

این پول‌ها بر اقتصاد کشور تأثیرگذار نیست و تأثیرگذاری آن در حد همان ۶ میلیارد دلار است و نه بیشتر. این در حالی است که در این فضا آمریکا نیز به ایران اجازه می‌دهد دارو و غذا بخرد. نکته مهمی که در این زمینه رخ داد این بود که خبر تأیید و تکذیب آزادسازی پول‌های بلوکه شده ایران به اندازه‌ای بازار را سردرگم کرد که پس از اینکه وارد بانک‌های قطر شده تأثیری در بازار ارز ایران نداشته است. به صورت طبیعی هر گاه ارزی وارد کشور شود اولین جایی که باید تأثیر بپذیرد بازار ارز است. این در حالی است که در عمل چنین اتفاقی رخ نداد و قیمت ارز حتی به صورت کوتاه مدت نیز کاهش پیدا نکرد. اینکه در آینده این پول‌ها وارد ایران خواهد شد و یا به کالاهای مورد نیاز ایران تبدیل شود عاملی بر تأثیرگذاری بر اقتصاد کشور نخواهد بود. در بهترین حالت اگر قیمت ارز در بازار با شوک منفی مواجه نشود پول‌های آزاد شده قیمت ارز را برای مدتی ثابت نگاه می‌دارد. البته این اتفاق در بهترین حالت ممکن است رخ بدهد، چرا که اقتصاد ایران در وضعیت پیش‌بینی پذیری قرار ندارد و به همین دلیل هر اتفاقی ممکن است در بازار ایران تأثیرگذار باشد. البته رقم پول‌های بلوکه شده نسبت به تولید ملی رقم قابل توجهی نیز نیست و به همین دلیل نمی‌توان در بلندمدت روی این موضوع مانور داد.

دولت رئیسی چنین اتفاقاتی را نتیجه سیاست‌هایی می‌داند که در عرصه منطقه و جهانی در پیش گرفته و به نظر می‌رسد در بلندمدت نیز دولت از همین رویکرد استفاده خواهد کرد. ادامه داشتن این سیاست چه پیامدهایی خواهد داشت؟

واقعیت این است که این نوع سیاست‌ها زیاد نمی‌تواند دوام داشته باشد. اینکه دولت تلاش می‌کند با تبادل زندانیان بتواند بخش‌هایی از تحریم‌ها را لغو کند به نتیجه نخواهد رسید. البته براساس اخبار رسیده پول‌های آزاد شده هفت میلیارد دلار بوده در حالی که شش میلیارد به ایران داده شده و یک میلیارد آن کم شده است. به هر حال ادامه چنین رویکردی نمی‌تواند

خبر تأیید و تکذیب آزادسازی پول‌های بلوکه شده ایران به اندازه‌ای بازار را سردرگم کرد که پس از اینکه وارد بانک‌های قطر شده تأثیری در بازار ارز ایران نداشته است. به صورت طبیعی هر گاه ارزی وارد کشور شود اولین جایی که باید تأثیر بپذیرد بازار ارز است. این در حالی است که در عمل چنین اتفاقی رخ نداد و قیمت ارز حتی به صورت کوتاه‌مدت نیز کاهش پیدا نکرد. اینکه در آینده این پول‌ها وارد ایران خواهد شد و یا به کالاهای مورد نیاز ایران تبدیل شود عاملی بر تأثیرگذاری بر اقتصاد کشور نخواهد بود. در بهترین حالت اگر قیمت ارز در بازار با شوک منفی مواجه نشود پول‌های آزاد شده قیمت ارز را برای مدتی ثابت نگاه می‌دارد.

اینکه دولت تلاش می‌کند نفت بفروشد و یا پول نفت جلو برود اتفاقی است که در همه دولت‌ها رخ داده و همگی به شکل‌های مختلف از همین روش استفاده می‌کردند. در شرایط کنونی نیز براساس اخباری که منتشر شده دولت با هزینه‌های زیادی به خرید نفت می‌پردازد. آیا این روش می‌تواند به بهبود اقتصاد ایران کمک کند؟

نیست و در شرایط کنونی ما علاوه بر اینکه با آمریکا تنش داریم با کشورهای اروپایی نیز تنش‌هایی داریم. این در حالی است که برخی منابع خبری عنوان کرده‌اند ایران و آمریکا در حال مذاکره به شکل مستقیم هستند که این موضوع از جانب منابع رسمی تأیید نشده است در نتیجه دولت رئیسی به دنبال لغو تحریم هاست. اعضای دولت بیشتر از دیگران به داده‌های آماری و واقعیت‌های اقتصادی کشور آگاهی دارند و به همین دلیل به خوبی می‌دانند بدون رفع تحریم‌های نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای اقتصادی مردم باشند. در شرایط کنونی نیز دولت رئیسی همچنان به دنبال احیای برجام است و به اهمیت آن پی برده است. هر چند طرف مقابل با توجه به اتفاقاتی که در ماه‌های اخیر رخ داده از قدرت چانه زنی بیشتری برخوردار شده است. واقعیت این است که اگر برجام احیا نشود مشکلات اقتصادی در ایران تشدید می‌شود و دولت در مدیریت اقتصاد کشور با چالش‌های بیشتری مواجه خواهد بود.

با توجه به شرایط موجود آیا می‌توان به بهبود وضعیت اقتصادی کشور امیدوار بود؟

باید نشانه‌هایی مبنی بر تغییر و تحول در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی مشاهده شود که من این نشانه‌ها را نمی‌بینم. این احتمال وجود دارد که برخی مدیران با ساختارهای اداری و اجرایی آشنایی ندارند و به همین دلیل عنوان می‌کنند در شرایط تحریم نیز می‌توان وضعیت اقتصادی مردم و به خصوص اقشار کم درآمد را تغییر داد. اگر مسئولان در میان مدت و بلندمدت برخی اصلاحات ساختاری و مدیریتی را بپذیرند این احتمال وجود دارد که شرایط اقتصادی کشور تغییر کند. این در حالی است که نشانه‌هایی از اراده برای تغییر در دولت مشاهده نمی‌شود. این وضعیت درباره سیستم اداری و مدیریتی کشور نیز وجود دارد و ما نشانه‌هایی از اصلاح را مشاهده نمی‌کنیم. در چنین شرایطی در کوتاه مدت اگر تحریم‌ها لغو نشود هیچ نشانه‌ای از اینکه وضعیت اقتصادی مردم بهتر شود وجود ندارد. بدون تردید اگر مشکلات اقتصادی مردم حل نشود و ادامه داشته باشد این وضعیت به آتش زیر خاکستری برای اعتراضات دیگری در آینده تبدیل خواهد شد. مسئولان جامعه باید تلاش کنند در مرحله نخست مشکلات اقتصادی کشور را حل کنند. واقعیت این است که دولت و حاکمیت باید هر چه زودتر چاره‌ای برای لغو تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران پیدا کنند و برجام را به نتیجه برسانند. احیای برجام می‌تواند حداقل در کوتاه مدت شدت مشکلات اقتصادی را کاهش بدهد. این در حالی است که رویکردی که دولت در پیش گرفته به شکلی نیست که به سمت احیای برجام حرکت کند. با توجه به این وضعیت نمی‌توان چشم‌انداز روشنی را نسبت به آینده اقتصادی متصور بود و من فکر می‌کنم اگر برجام در کوتاه مدت به نتیجه نرسد پیامدهای منفی اقتصادی بیشتری برای کشور به همراه خواهد داشت.

نگره
امید برای شروع گفت‌وگو تلاش و رقابت واسطه‌ها برای میانجی‌گری

مقامات ایران هم در هفته‌های اخیر مواضع جدیدی اتخاذ کرده‌اند که نشان می‌دهد به از سرگیری گفت‌وگوها، البته با واسطه دیگر کشورها امید دارند. مذاکرات هسته‌ای در وین عملاً مدت‌هاست متوقف شده و به بن‌بست خورده است. به نظر می‌رسد فرمت قبلی برای گفت‌وگوها اثر خود را از دست داده و همه چیز به نقطه شروع بازگشته است. با همه اینها در تهران زم‌زمه‌هایی در مورد امکان از سرگیری گفت‌وگوها به طور مستقیم یا غیرمستقیم وجود دارد. روز سه‌شنبه خبرهایی مبنی بر آمادگی ایران و آمریکا برای مذاکرات مستقیم منتشر شد این خبر خیلی زود تکذیب شد. اما اثرات خود را باقی گذاشت.

امکان از سرگیری مذاکرات هسته‌ای
مقامات ایران هم در هفته‌های اخیر مواضع جدیدی اتخاذ کرده‌اند که نشان می‌دهد به از سرگیری گفت‌وگوها، البته با واسطه دیگر کشورها امید دارند. آزادی زندانیان ایرانی و آمریکایی در دو کشور بر اثر گفت‌وگوهای غیرمستقیم و آزادسازی شش میلیارد دلار پول بلوکه شده ایران از کره جنوبی باعث شده تا برخی فضا را به نفع گفت‌وگوها گزارش کنند. در یکی دو ماه گذشته بحث بر سر توافقی شفاهی که باعث می‌شود ایران از برخی سخت‌گیری‌ها معاف شود در گرفته بود. عملاً برای دولت بایدن در شرایط فعلی نشستن پای میز مذاکره رسمی و امضای یک قرارداد با ایران کار ساده‌ای نیست و در داخل ایالات متحده هم طرفدار چندانی ندارد. به همین دلیل است که مقامات آمریکایی و اروپایی و حتی روسی امکانات از سرگیری مجدد مذاکرات را بالا نمی‌دانند. با این حال در تهران مواضع تغییر چشمگیری پیدا کرده است. علی باقری کنی که به عنوان یکی از منتقدان سرسخت برجام شناخته می‌شد در شهریور ماه امسال مطلب مهمی را عنوان کرد. معاون سیاسی وزارت خارجه در اظهاراتی از افرادی گله کرد که با پوشش دفاع از ارزش‌ها تلاش می‌کنند مذاکره را ماهیتا ضدارزش جلوه دهند که این گله شاید در بسیاری از ابداع سطح جاری شنیده‌شدن داشته باشد. به نظر می‌رسد که ۲ سال تجربه در دستگاه دیپلماسی ایران باقری کنی را وادار کرده تا با مقوله سیاست خارجی بر خود تازه‌ای داشته باشد. برخوردی که در تضاد با ایده‌های قبلی اوست و کنی هم مانند بسیاری از دیپلمات‌های دیگر متوجه است که دستگاه دیپلماسی چاره‌ای جز دفاع از عقلانیت ندارد.

نقش واسطه‌ها
ایران در سال ۱۴۰۲ رویکرد خود را بر تعامل بیشتر با کشورهای همسایه قرار داده است. ایران نیم‌نگاهی هم به روابط فرامنطقه‌ای دارد که نتیجه نیم دیپلماسی تشکیل داده، باعث شده زندانیان ایران و آمریکایی در دو کشور آزاد شوند. موفقیت چین در آشتی دادن ایران و عربستان و سپس گفت‌وگوهای غیر مستقیم در قطر باعث شده تا این نوع گفت‌وگو و دستاوردها به مذاق ایران خوش بیاید. وزیر خارجه اخیراً گفته که داده. البته وزیر خارجه جزئیاتی از این طرح را اعلام نکرده و ایالات متحده هم در مورد آن اظهار بی‌اطلاعاتی کرده است. با این حال این نقل قول به معنای آن است که توکیو، با وجود آنکه طرح قبلی اش در زمان نخست وزیر شینزو آبه به سختی شکست خورد، بار دیگر اوضاع را مناسب دیده تا با پیش‌بگذار و نقش میانجی را بازی کند. این نقش هم می‌تواند اعتباری بین‌المللی برای ژاپنی‌ها باشد و هم از یک تنش بین‌المللی که در صورت ادامه می‌تواند نگران‌کننده باشد، جلوگیری کند. ظاهراً چینی‌ها هم در یکن دست به کار ارائه طرح شده‌اند. پکن با موفقیتی که در آشتی دادن ایران و عربستان به دست آورد حالا با اعتماد به نفس بالاتری سعی دارد وارد پرورنده هسته‌ای شود. برای این کشور که تلاش می‌کند آینده خود را در خاورمیانه جست‌وجو کند، امنیت و صلح برای کشورهای این منطقه ضروری به نظر می‌رسد. به نظر آنها تا زمانی که پرورنده هسته‌ای ایران و تنش‌های هسته‌ای میان ایران و آمریکا در منطقه حل نشده باشد، دنبال کردن اهداف اقتصادی در خاورمیانه با مشکلات زیادی رو به رو خواهد شد. ضمن اینکه قطر نیز به‌تازگی اعلام کرد که بر پایندی خود در این روند دیپلماتیک برای رسیدن به توافقات بیشتر در آینده میان تهران و واشنگتن از جمله در زمینه برنامه هسته‌ای ایران و مجموعه ۵+۱ پافشاری دارد. سخنگوی وزارت خارجه این کشور گفت: در سطح بین‌المللی این خوش‌بینی وجود دارد که این توافق منجر به وساطت‌های بیشتر میان تهران و واشنگتن شود. زمانی عمان تنها کشور مهم در عرصه میانجی‌گری بود و حالا قطر و ژاپن و یا حتی چین نیز به دنبال تأثیرگذاری در چنین روندی هستند؛ روندی که به نظر می‌رسد نقش اروپایی‌ها در آن کم‌رنگ‌تر شده است.